

Неприцький О.

*к.і.н., доцент кафедри всесвітньої історії
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського*

Гайдученко І.

*студентка Вінницького державного
педагогічного університету імені Михайла
Коцюбинського*

Голюк Р.

*студентка Вінницького державного
педагогічного університету імені Михайла
Коцюбинського*

**РОЗВИТОК ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ТА ФОРМУВАННЯ
МІЖНАРОДНОГО ІМІДЖУ УКРАЇНИ ШЛЯХОМ
УЧАСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ВНЗ У ПРОГРАМІ ЖАНА МОНЕ**

**DEVELOPMENT OF PUBLIC DIPLOMACY AND FORMATION OF THE
INTERNATIONAL IMAGE OF UKRAINE BY PARTICIPATION OF THE
STATE HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS IN THE JEAN
MONNET PROGRAMME**

Анотація. У статті досліджені можливості використання участі українських університетів та науково-педагогічних працівників і студентів у міжнародних науково-освітніх програмах, наприкладі програми Жана Моне, як інструменту публічної дипломатії України. Ефективність даного методу публічної дипломатії є високою в академічних колах. У той же час, потрібно звернути увагу на порівняно вузьке поле його застосування, оскільки, можливості використання участі українських ВНЗ у програмі Жана Моне різко обмежені відсутністю необхідних компетенцій в науково-педагогічних працівників вітчизняних університетів. З метою підвищення ефективності застосування даного інструменту публічної дипломатії варто вжити ряд заходів на рівні Міністерства освіти і науки та Міністерства закордонних справ України.

Ключові слова: програма Жана Моне, публічна дипломатія, імідж, ВНЗ, освіта, Еразмус+.

Summary. On the example of the Jean Monnet programme the article studies the opportunities for exploiting the participation of the Ukrainian universities as well as their professors and students in the international scientific and educational programmes as a tool of Ukraine's public diplomacy. This method has proved to be highly efficient. However, its considerably narrow usage should be noted as the possibilities for exploiting the participation of Ukrainian higher educational institutions in the Jean Monnet Programme are significantly restricted due to the absence of the necessary competences among the professors of the state universities. In order to increase the efficiency of using this public diplomacy tool, a number of steps must be taken at the level of the Ministry of education and science and the Ministry of Foreign affairs of Ukraine.

Keywords: Jean Monnet programme, public diplomacy, image, HEE (Higher Educational Establishments), education, Erasmus +.

Україна обрала стратегічним напрямком розвитку інтеграцію в європейський економічний та політико-правовий простір. У XXI ст. ми можемо спостерігати поглиблене співробітництво з Європейським Союзом. Дане співробітництво є ключовим зовнішньополітичним пріоритетом і стратегічною метою України на найвищому рівні. З огляду на це, Україна бере участь у багатьох проектах, конкурсах та програмах Європейського Союзу. Однією із таких програм є програма Жана Моне та, загалом, «Еразмус+».

Переважно, участь українських ВНЗ у програмі Жана Моне, як і в інших міжнародних програмах, розглядають, на нашу думку, надто вузько: у рамках освітньої галузі. По-перше, відзначають, що це підвищує рівень обізнаності студентів із європейською інтеграцією (таким чином ми готуємо кадри для європейського майбутнього нашої держави). По-друге, сприяє підвищенню рівня компетентності викладачів, які беруть участь у міжнародних програмах (як завдяки професійному зростанню від взаємодії із колегами з закордонних вузів, так і через підвищення власного рівня і розвиток необхідних компетенцій для розробки проектів і участі у конкурсах грантових заявок). Таким чином, безпосередню користь і фахове зростання отримують не лише викладачі, що перемагають у конкурсах, але й колеги, що беруть у них участь,

але не стають «кращими з кращих». По-третє, участь університету у міжнародній науковій співпраці (у будь-якій формі) сприяє формуванню позитивного іміджу навчального закладу та підвищує його рейтинг серед інших ВНЗ[1]. Проте, участь вітчизняних ВНЗ не розглядається як інструмент публічної дипломатії.

Метою даної статті є дослідити можливості використання участі українських університетів та науково-педагогічних працівників і студентів у міжнародних науково-освітніх програмах на прикладі програми Жана Моне, як інструменту публічної дипломатії України.

У сучасному світі розмиваються межі зовнішньої і внутрішньої політики. Учасниками міжнародних відносин стали не лише міністерства та відомства, які безпосередньо повинні займатися налагодженням міжнародних відносин, але й окремі інституції та організації (як державні, так і недержавні) та, навіть, окремі громадяни [2, с.53]. Диверсифікація суб'єктів та об'єктів міжнародних відносин спричинила зміщення акцентів від ексклюзивності державної дипломатії до пріоритетності публічної дипломатії. Фактично кожна установа, організація, чи особа може сьогодні стати суб'єктом міжнародних відносин і відігравати позитивну або негативну роль у формуванні міжнародного іміджу своєї країни.

Україна є типовою «середньою» державою у східноєвропейському регіоні (середньою державою можемо вважати національного актора з обмеженою, у порівнянні з великою державою, національною могутністю, що дозволяє йому лише вибіркоче докладання зовнішньополітичних ресурсів і зумовлює вибіркочу зацікавленість в тих чи інших регіональних або функціональних сферах міжнародних відносин [3, с.35]). Це накладає відбиток як на постановку цілей, так і на вибір засобів для реалізації зовнішньополітичних стратегій української держави. Якщо великі держави можуть використовувати «тверду силу» і диктувати свої умови та вести глобальну боротьбу за реалізацію своїх інтересів у світі, то, будучи середньою

державою, країна повинна активно вдаватися до, так званої, «м'якої сили». Американський дослідник Дж. Най визначає “м'яку силу” країни як можливість впливати на інших з метою отримати необхідний результат та визначити такі її структурні елементи, як культура (коли вона подобається іншим), цінності (коли вони привабливі та послідовно втілюються у життя), а також політика (коли її сприймають як недискримінаційну й законну) [4]. Впровадження стратегії “м'якої сили” особливого значення набуває для тих країн, які сформувалися на території колишнього соцтабору, перебували під тиском центру, а тепер прагнуть посісти рівноправне місце у сфері міжнародних відносин, створити систему вигідної безпечної взаємодії.

Оскільки освіта стала одним із ключових елементів життя людини ХХ-ХХІ століття, то діяльність навчальних закладів та науковців є важливою складовою у формуванні цілісного іміджу держави поряд із мистецтвом, системою соціального захисту, армією, спектром політичних партій, досягненнями у спорті, літературними шедеврами тощо. Освітньо-наукова співпраця дозволяє забезпечити тісний і довготривалий контакт мешканців країни із громадянами інших держав – студентами та викладачами. А формування позитивного іміджу держави надзвичайно ефективно відбувається через безпосередні контакти громадян інших країн із автохтонним населенням.

“Програма Жана Моне спрямована на розвиток знань стосовно процесів європейської інтеграції, як серед студентів так науковців. Вона призначена для вищих навчальних закладів, асоціацій, громадських організацій, науково – дослідних установ та інших, також учасниками можуть бути як представники держав - членів ЄС, так і країн - партнерів на рівних умовах” [5]. Тобто, створюються умови для контактів та ефективної взаємодії учасників із різних країн. До того ж “у рамках програми Європейський Союз виділяє кошти університетам на започаткування викладання дисциплін, пов'язаних з тематикою європейської інтеграції та розвитку наукової діяльності в

зазначеній сфері”[5]. Це неабиякий плюс в умовах, коли українська держава мінімально фінансує свої вищі навчальні заклади, і за кошти, отримані з державного бюджету (як, зрештою, і за надходження від студентів, що навчаються за контрактом), жодну ефективну міжнародну освітньо-наукову діяльність вести неможливо.

Окрім програми академічної мобільності, «Еразмус плюс» спільно із програмою Жана Моне, включає в себе програми для молоді від Європейської волонтерської служби. Брати участь у цій програмі й реалізувати себе у соціальних проектах можуть молоді люди від 17 до 30 років. Для тих, хто працює в сфері досліджень і інновацій, є можливість взяти участь в міжнародному обміні кадрами.

Існують справедливі нарікання на низький рівень академічності та академічної доброчесності багатьох викладачів українських вузів (не будемо у рамках цієї статті з'ясовувати, чи це наслідок низької оплати праці, чи, навпаки, низький рівень академічності стає причиною низьких заробітних плат викладачів). Проте, однозначно, необхідно долати і низький рівень володіння іноземними мовами, і високий рівень плагіату, і архаїчність форм та методів роботи українських викладачів. Відбір університетів для участі в програмі Жана Моне здійснюється в центрі Європейського Союзу (ЄС) м. Брюссель, що дозволяє застосовувати єдині критерії оцінювання та відбору кандидатів з усіх країн учасниць. Кожен учасник програми мусить подати свої, підготовлені за міжнародними стандартами, проекти. При відборі проектів журі здійснює оцінку академічної якості кожної поданої заявки. Ключову роль відіграє якість поданих заявок, а не «кумівство, непотизм і трайбалізм» [6, с. 130], які є характерними для вітчизняної еліти і широко застосовується при розподілі коштів, у тому числі у сфері освіти.

Академічна Комісія заохочує вищі навчальні заклади подавати проекти найвищої академічної якості. Необхідно зазначити, що перемога найкращих проектів у програмі Жана Моне забезпечує представництво найбільш

підготовлених фахівців із наших ВНЗ у міжнародних проектах. А це, у свою чергу, гарантує, що публічна дипломатія здійснюватиметься людьми, які позитивно впливатимуть на формування іміджу України у міжнародному академічному середовищі.

Таким чином, програма сприяння мобільності студентів, викладачів та працівників наукових або навчальних закладів, насправді, ще й сприяє формуванню позитивного міжнародного іміджу країни. І здійснюється це за кошт Європейського Союзу, а не державного бюджету.

Проте, можливості використання даної програми у сфері публічної дипломатії не такі вже й широкі. Взяти участь у цій програмі може кожен університет, однак, в Україні лише невелика кількість навчальних закладів, які мають вищий ступінь акредитації і можуть реально брати участь у програмі Жана Моне. Причина полягає в описаній вище академічності: дуже мало університетських кадрів можуть на рівних змагатися із представниками понад 60 країн-учасниць за отримання фінансування.

Вперше українські університети та науковці взяли участь у програмі Жана Моне в 2001 р. Для старту було розроблено дві модулі програми ім. Жана Моне у Донецькому національному університеті – «Основи європейського права» (2001 р.) та «Результати на перспективі європейської та науково-технологічної інтеграції» (2002 р.). Потім були проекти в Ужгородському національному університеті, Донецькому державному університеті управління, Національному університеті Києво-Могилянська Академія, Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана, Чернівецькому національному університету імені Юрія Федьковича [5]. У розробці та реалізації проектів за програмою Жана Моне брали участь громадські об'єднання: Всеукраїнська громадська організація «Українська асоціація європейських студій», Міжнародна асоціація інституційних студій [7]. Навіть такий фрагментарний перелік показує,

наскільки складною і неординарною справою для українських науковців є участь у програмі Жана Моне.

Зважаючи на переваги, які дає участь українських ВНЗ у міжнародних науково-освітніх програмах загалом і програмі Жана Моне зокрема, та труднощі, що виникають перед вітчизняними університетами, можемо зазначити високу ефективність даного методу публічної дипломатії в академічних колах, і, в той же час, зауважити порівняно вузьке поле його застосування, оскільки, можливості використання участі українських ВНЗ у програмі Жана Моне різко обмежені відсутністю необхідних компетенцій в науково-педагогічних працівників, щоб ефективно брати участь у міжнародних гранатах та отримувати необхідне фінансування.

З метою підвищення ефективності застосування даного інструменту публічної дипломатії, на нашу думку, доцільно запровадити національні конкурсні програми з аналогічними вимогами до оформлення заявок, що зможуть бути своєрідним тренажером для тих викладачів і менеджерів системи вищої освіти, що прагнуть взяти участь у міжнародних програмах. Переможців у національному конкурсі буде, однозначно, більше, ніж у міжнародному, а це, у свою чергу, дасть фінансову підтримку перспективним кадрам, які у майбутньому зможуть представляти Україну за кордоном, та стане стимулом для професійного і особистісного розвитку (ближча і реалістичніша ціль мотивує більше, ніж віддалена і маловірогідна). А також, варто запровадити спільні ініціативи Міністерства освіти і науки та Міністерства закордонних справ із, як мінімум, консультативної підтримки бажаючих розробити і подати проект на участь у міжнародних науково-освітніх програмах. Безперечно, це далеко не вичерпний перелік можливих заходів, щоб поєднати інтелектуальний потенціал українських ВНЗ із фінансовою підтримкою міжнародних програм задля покращення міжнародного іміджу України шляхом використання методів публічної

дипломатії. У подальшому варто дослідити технології та інструменти, які допоможуть ефективно працювати у даному напрямку.

Список використаних джерел:

1. Лозовий В. С. Пріоритети української освітньої політики в умовах міжнародної науково-технічної кооперації". Аналітична записка [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1411/>. – Назва з екрана.
2. Zapała-Więch J. Polityka kreowania wizerunku państwa w oparciu o tożsamość narodową na przykładzie Polski i Irlandii / [Tekst] J. Zapała-Więch. – Kraków: UJ, 2012.– 298 s.
3. Кононенко С. Середньодержавність: формалізація структур осмислення / С. Кононенко // Дослідження світової політики. – К.: ІСЕМВ України, 1999. – С. 35-40.
4. Най Д. Отримай розумну силу [Електронний ресурс] / Дж. Най – Режим доступу: <http://www.zgroup.com.ua/article.php? articleid=2807> – Назва з екрана.
5. Програма Жана Моне [Електронний ресурс] // Київський торговельно-економічний університет – Режим доступу до ресурсу: <https://www.knteu.kiev.ua/blog/read/www.knteu.kiev.ua/blog/read/?pid=12143>. – Назва з екрану.
6. Неприцька Г.І. Політична відповідальність у системі ціннісних орієнтацій української владної еліти [Текст] : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03 : захищена 16.12.11 : затв. 17.05.12/ Тетяна Іванівна Неприцька. – К., 2010.– 214 с.
7. Ясна І. ERASMUS+: вікно до Європи [Електронний ресурс] / І. Ясна. – 2014. // Studway. – Режим доступу: <http://studway.com.ua/erasmus/>. – Назва з екрану.